

A MODERN ZENE FESZTIVÁLJA BUDAPESTEN

Az idei Zenei Hetek nagyszabású vállalkozását, a kortárs-zene fesztiválját olyan jelentős eseménynek tartjuk, hogy még a koncertsorozat elhangzása előtt magáról a műsorterről írunk. Részletes, elemző kritika az elhangzott kompozíciókról — hosszú nyomdai átfutási időnk miatt — decemberi számunkban jelenik meg.

„A zene társadalmi tartalma... csak fokozatosan válik nyilvánvalóvá; első fellépésekor még leplezve marad. A zene társadalmi »vázjele« csak akkor válik olvashatóvá, ha az, ami a zenei nyelvben újszerű, nem látszik többé valamiféle egyéni akarat szüleményének, hanem az egyéni megnyilvánulás mögött érezhetővé válik a közösségi egység...»

A modernséghez való viszony nem azért kulcsfontosságú kérdés a helyes zenei tudat szempontjából, mintha az új eo ipso jó, a régi pedig eo ipso rossz lenne, hanem azért, mert az igazi muzikalitásnak... az az alapfeltétele, hogy megfelelő tapasztalatot szerezzünk. Ez abban a készségben konkretizálódik, amivel valaki befogadni képes azt, ami még nem került besorolásra, jóváhagyásra...

A tapasztalatszerzés lehetősége és az új jelenségek iránti befogadó készség — lényegében azonos fogalmak. Persze, ez a képesség ugyanakkor kritikai élű; akinek nem minden új zene egyformán szürke, mint éjszaka a macskák, éppen ezek utasítják el maguktól... azokat a műveket, amelyek az új zene s ezzel együtt önmaguk eszméjének nem felelnek meg. Majdhogynem ez az a kritérium, amellyel a szakértő-zenehallgatót meghatározhatnánk.”

Több, mint egy évtizeddel ezelőtt, e szavakkal figyelmeztetett Adorno a kortárs-zenéhez fűződő viszony kulcsfontosságú kérdésére: az új jelenségek iránti befogadóképesség, a tapasztalatszerzés — az új és legújabb kompozíciók lehető legmélyrehatóbb és tágabb körű megismerésének — fontosságára.

A Budapesti Zenei Hetek keretén belül, 1974 őszén, tizenhárom hangversenyen több, mint hatvan XX. századi kompozíció hangzik fel. Az Országos Filharmónia rendezésében megvalósuló rendezvénysorozat, a Modern Zene Fesztiválja mintegy zenei tárlat: az elmúlt évtizedek termésének, legjelentősebb kompozícióinak — a történelmi utak fordulatain, gócpontjain, legfontosabb találkozóhelyein álló —, forradalmian újat hozó alkotásainak számvetése, seregszemléje. A régóta várt és feltétlenül időszerű kortársi fesztivál felelőségében impozáns feladatot vállal magára. Mert hallatlanul nagy számú kompozíció közül válogat, mert élő és nem élő kortársaink, művek, műfajok, irányzatok, műhelyek és egyéniségek, egymástól akár a legtávolabb álló produkciók erdején keresztül törí az utat és próbálja feltérképezni a legfontosabb és legjellegzetesebb eredményeket.

A mintegy 70—80 esztendő átfigó hangverseny-sorozat ugyanakkor a lehető legnagyobb változatosságra is törekszik. Különböző törekvéseket és lehetőségeket szembesít: egymással, a szakértőkkel s a közönséggel. A mindenkori eredmények, tapasztalatok — akár kísérleti elképzelések, akár a legszélsőségesebb álláspontok — cseréje és „vitája” egymást csak gazdagíthatja, egymás-

ra csak serkentőleg hathat. Különösen, ha mindez a *legszelesebb nyilvánosság* előtt zajlik.

A közönség a XX. század zenéjének kinyíló panorámájával nemcsak megismerkedik, de hozzá is szokik a közelmúlt és a jelen kompozícióinak — többnyire ismeretlen vagy idegen — gondolkodásmódjához, nyelvéhez, új hangzás-minőségéhez. A felhangzó művek ugyanakkor háttérét és környezetét is megrajzolják századunk már klasszikussá nőtt mestereinek: azoknak a kompozícióknak, amelyeknek ma már nem eszköztárán hökkenünk meg, de melyeknek tökéletessége, tartalmi gazdagsága mind átütőbb erővel bontakozik ki szemünk előtt. Ez a tudás visszafelé is hat. Mert azzal, hogy mind mélyebbre hatolunk például a Bartók-művek világába, mind határozottabban érezhetjük kezünkben azt a kulcsot is, amely a legújabb kompozíciók felé vezető utak ajtaját nyitja fel. S megfordítva: az új kompozíciók minél tágabb körű ismeretében a klasszikus modern mesterek műveit is, mind határozottabban — *lényegükben* érthetjük meg.

A művészet kortárs-szemlélőjének és krónikásának feladata mindig fokozottan nehéz és felelősségteljes. Hiszen — a történelmi távolság láttató erejét nélkülözve — saját, zenébe foglalt portréját rajzolja meg önmaga s az eljövendő nemzedékek számára. S a kor — néha még alig-alig látható — útjait fürkészi és próbálja kitapintani legérzékenyebb s legerőteljesebb pontjait, belső indítékait, éppen eszmélő, tudatosodó kérdésfeltevéseit — azokat, melyek évtizedek múltán már egyetlen, múltból a jövőbe vezető, szakadatlan folyamatként hatnak.

A végső döntést mindig a történelem ideje hozza meg. A magunkkal való szembenézésre, bizonyos általános következtetések levonására azonban — azt is mondhatnánk: kötelező érvénnyel — a kortárs is kényszerül. Ahhoz, hogy csak megközelítőleg is reális képet alkossunk önmagunkról, hogy se túl, se alá ne becsüljük eredményeinket, hogy megkeressük helyünket a történelem folytonosságában — mindehhez az egyik leghatározottabb segítség: az egymáshoz mérés lehetősége. Szűkebbre vonva a kört: nemcsak a XX. század, de benne a magyar zene helye is más nemzetek eredményeinek fényében válik bizonyossá: törekvéseinek súlyát, eredményeit *nemzetközi* kortársaival való *szembeállítás* is értékeli.

Szenzációkban, jelentős újdonságokban gazdag, nagy hatású fesztiválok sora jelzi és követi a kortárs zene útjait évek, évtizedek óta, *Varsótól Darmstadtig* és *Royanig*. Az első budapesti fesztivál hihetetlenül nagy számú kompozíció, s az egykori évszázadokhoz képest időben rendkívül rövidéletű, egymást sűrű sorban követő különféle zenei stílusok közül választhat, válogathat. A korábbi rendezvény-sorozatokkal szemben előnyeként tarthatja számon, hogy javarészt az elmúlt évek során már többé-kevésbé „megméretett” kompozíciók közül állíthatja össze a maga műsorát. És ugyanakkor: nem marad el (s az őszi fesztivál ebben sem adósunk) bizonyos kísérletező kedv sem: néhány, nálunk eddig soha nem hallott vagy éppen először most megszólaló mű bemutatásával.

A kérdésre: pontosan hol és mikor indul a XX. század művészete, s ha fellepazzuk századunk antológiáját, mely művekre akad először a kezünk? — a válasz sokféle lehet. Mert a tegnap benne él a mában, a búcsúzó romantika fénye áttűnik az érkező és kiteljesedő XX. századéba: a XIX. század későromantikájának hangja nemcsak Bartók Bélát, de Webernt, sőt a konkrét zene születését is túlélte.

Az idei őszi felhangzó kompozíciók egyik csoportját a század első felének nagy, humanista — ma már klasszikus — remekművei alkotják. A nyitó- és a második hangverseny mintegy émléma-szerűen — egy megrendítő, zenébe foglalt vallomássorozattal — *Bartók Béla* pályáját idézi egyetlen műfaj maga-szabta keretein belül: a két este során a *hat vonósnégyes* csendül fel a *Bartók-kvartett* előadásában. A számunkra legnagyobb örökség mellé fel-

MUZSIKA

Budapest

1974 SEP

78

sorakozik századunk egy-egy nagy mestere: *Stravinsky, Honegger, Kodály*. Különös hangsúlyt kap — azzal is, hogy több kompozíciójával szerepel — az éppen száz éve született *Schönberg* életműve. Szívesen hallgatnánk azonban *Webernt* is, hiszen ő valósággal iskolát teremtett: majd minden új törekvés forrásként Webern műveihez fordult. Annál nagyobb öröm, hogy élő kortársaink közül helyet kaptak néhányan; azok, akiknek nevéhez már-már ugyancsak a klasszikus jelző fűződik: képviselteti magát egy-egy kompozíciójával *Lutoslawski, Dallapiccola, Boulez*.

Az elhangzó darabok másik csoportja — keletkezésének időpontját illetően — közelebb esik hozzánk: alkotóinak pályája általában a második világháborút követő években bontakozott ki. Széles stíluskört reprezentálnak e művek, sok-sok próbálkozást, árnyalatot, átmenetet és igen különböző technikai megoldást. E sokféle zenei anyagból kirajzolódik néhány karakterisztikus portré: egy-egy irányt, technikát, zenei gondolkodásmódot képvisel a fesztivál mezőnyében *Berio, Stockhausen, Gyenyiszov, Ives, Veress Sándor, Křenek, Ligeti* vagy *Morton-Feldman, Szlonyimszikij, Maki Ishii* kompozíciója.

Sok színnel, széles skálával képviselteti magát a magyar zeneszerzés. Az idős mestereket ezúttal *Kadosa Pál* és *Farkas Ferenc* kompozíciói reprezentálják. Annál többen jutnak szóhoz a középgeneráció tagjaiból: *Maros Rudolftól, Mihály Andrástól, Sári Tibortól Kurtág Györgyig* s a negyvenesek korosztályáig, így például *Petrovics, Szokolay, Láng, Bozay, Balassa* kompozícióiig.

A sokoldalú műsorösszeállítás dicsérete azonban nem feledtetheti a hiányosságokat. Sajnos, érthetetlenül hiányzik a sorból az utóbbi évek egyik legtermékenyebb és méltán legsikeresebb szerzője: *Szöllősy András*. Az ő kiváló kompozíciói nemcsak azoknak hiányoznak, akik a hangversenypódiumról megszerették, hanem az erre az alkalomra várhatóan hozzánk sereglő, tájékozott külföldieknek is. A legfiatalabb generáció, a mai 20—30 évesek is alig hallatják szavukat. Pedig a kortárs zeneszerzés panorámájához feltétlenül hozzátartoznék számvetésünk az ő munkájukkal is.

Néhány új kompozíció ősbemutatójára e fesztiválon kerül sor, s ugyancsak e kereteken belül indul útjára egy új sorozat is *A magyar zene évszázadai* címmel. Mintegy tíz év kamarazenei terméséből válogatnak, mintegy évtizednyi alkotói időszak stílusfejlődését követik nyomon azok — a műfajukban különböző — kompozíciók, melyek *Durkó Zsolt* szerzői estjén szerepelnek. A fesztivál másik „portré”-koncertje: *Fellegi Adámé*. Előadásában egy teljes est kalauzolja a hallgatót a kortárs-zongoraművek világában: *Boulez*től *Gyenyiszovig, Kalmár Lászlótól Eötvös Péterig*.

A kompozíciók megszólaltatását leghivatottabb hazai előadóink mellett néhány neves, külföldről érkező művész vállalta. Így pódiumra lép korunk egyik legkitűnőbb oboása, *Heinz Holliger* s — a *Magyar Kamarazene*kar, a *Liszt Ferenc Kamarazene*kar, a *Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara*, a *Filharmóniai Társaság* és az *Állami Hangversenyzenekar* mellett — a bécsi *Die Reihe* együttes is.

Minden fesztivál, amely egy adott történelmi korszak művészi életének szemelvényeit egymás mellé sorolva a legjellegzetesebbekből s a legfontosabbakból mintegy seregszemlét állít résztvevői, hallgatói elé; számvetés, előretekintés is. Mert minden kor alig egynéhány olyan maradandó értéket vallhat magáénak, amely szinte lenyomat önmagáról, amelyet emlékül állíthat az őt követő nemzedékeknek. Hogy milyen az a lenyomat, az a zenei arckép, amely a mi korunkról készül? — önmagunknak is izgalmas kérdés.

Az elmúlt évek során a Budapesti Zenei Hetek keretén belül a kortárs magyar kompozíciók eddig is jó néhányszor felhangoztak. A továbblépő, új kezdeményezés: a *sűrített koncertsorozat* azonban reflektorfénybe vonja a modern művészet eredményeit. Mindezt az *Országos Filharmónia* nagy jelentőségű vállalkozásának köszönjük.